

նմա իրաւունք յեա մահուան թաղել առ ընթեր առն իւրոյ
Ներսիսի, ի գաւթի ս. Մարգրիտ եկեղեցւոյ Երեւանայ. թ. 1082:

— Սրհնութեան և զոհունակութեան յանուն պ. Ղու-
կասու Յովհաննիսեան Վոյլով ի Քիչնէ, յողագս նուի-
րաբերութեան նորա միոյ Զահի ի պէսս Մայր Տաճարի.
թ. 1093:

ՈՂԲԱՅՈՂ ԻՈՐԵՆԱՅԻՆ

Ի ՅԱՇՏԻՇԱՏ ԵՒ ՅՕՇԱԿԱՆ

Ո՞վ էր այն հարուստ փարթամ,
Որ Սթենայ ծովափէն գայր,
Բեռնաւորեալ նաւ շահաբեր,
Թանգար էր նա ճոխ գլխութեան,
Ամենարուեստ և թանկագին,
Մարգրիտ զոհար էր իւր վաճառ,
Զրի բաշխէր, ո՞վ որ խնդրէր,
Եւ փոխարէն շառնոյր ոչինչ:
Հրաւէր կարգայր նա բարձրագոյ.
Առէր, ասէր, կղերք Հայոց,
Առէր մանկունք ուսման կարօտ,
Գանձ անկապուտ է իմ վաճառ,
Ոչ որ կարէ հանել ձեղմէ:
Ո՞հ, ո՞վ լսեց նորա հրաւէր,
Եւ ո՞վ գնեց իւր մարգարիտ.
Աւանդ, ոչ որ և ոչ մի:
Որ փարթամ էր ամենաճոխ,
Զբաւորեալ աղքատացաւ:

Մշոյ երկիրն էր հայրենիք,
 Իւր խանձարուրն էր Խորնոյ դեզ,
 Չունէր նա տուն և օթեան,
 Աստանդական շրջէր թափառ,
 Յուզն ի ձեռին, պարկն ի յուսին,
 Դեզերում էր Հայոց աշխարհ,
 Չունէր հանգիստ և կայան,
 Քրիստոսին էր նմանակ,
 Չկար տեղի գլխոյն դադար:

Ո՞վ էր այս մարդ, ո՞հ, մոռացեալ

Ազգի զաւակ իւր Ազգէն,
 Դեռ չմտած ի գերեզման:
 Ասո՞ դու ինձ, ո՞վ ազգ Հայոց,
 Թէ ամաչես ասել դանուն,
 Միթէ կարե՞ս թագուցանել,
 Աշխարհ գիտէ նորա անուն,
 Արևելքէն մինչ արևմուտք
 Ոսկի տառով է քանդակուած,
 Եւ պատմութիւն արձանագրած:
 Ասո՞, յայտնի խոստովանիր,
 Գէթ քաւեսցես քո նախնեաց մեղք:
 Եւ ես ասեմ՝ քեզ, դու ծանիր.

Բերթողահայր փիլիսոփայ
 Խորենացի Մովսէսն էր այն,
 Անձանօթ և ծանուցեալ,
 Այլ ո՞ ծանեալ այդ անգլին դանձ,
 Յայտնի շրջէր և չէր ծածկեալ,
 Չոր չտեսին կուրաց աչք:

Ասեն երբեմն և շատ անգամ

Խորենացին լինէր անյայտ,
 Եւ ո՞ւր էր նա,— ի յԱշտիշատ ի յԱշտիշատ,
 Սուրբ Սահակայ գերեզման,
 Ուր օրերով և ժամերով
 Սուրբ տապանին առաջ չոգած,
 Զայնարկեալ ինքնախօսէր,

Նա լայր ուժգին, բան ստեղծէր,
Գերեզմանին հետ խօսում էր.

—Մինչ խայտայի յաւսով ի դարձ
Բիւզանդիոնէն Հայոց աշխարհ,
Հոգիս հրճուէր, զուարթ ուրախ,
Ո՛հ, շտեսի դքեզ ողջամբ,
Ողջագուրիլ ի քէն, սուրբ Հայր,
Գերեզմանիդ հասի, աւանդ.

Գլուխդ վեր առ գերեզմանէդ,
Տես կարօտով քո որդեգիրդ,
Յառաջագէմն եմ քոյդ Մովսէս.
Ո՛հ, մնացի ես որբացեալ.

Ոչ պաշտպան, ոչ խնամակալ,
Ոչ տուն ունիմ, ոչ օթեան,
Ա՛ռ զիս ի քո գերեզման:
Ո՞ տայր ինձ որ ննջէի

Քո սուրբ շիրմիդ գրկարան,
Եւ հանգչէին խոնջեալ ոսկերքս
Ի քո ծոցիդ հայրական:

Անտերունչ, անհանգիստ եմ,
Վաստակաբեկ եղայ, սուրբ Հայր,
Եւ չգտի յարգող ուսման,
Եւ ոչ երբէք ոք մեկենաս:
Ես հալածեալ եմ, հալածեալ,
Միթէ օտար եղէ ես ո՛հ
Իմ հարազատ եղբայրներէս,
Կամ որպէս խորթ օտարածին
Հայաստանի Մօրն իմոյ:

Եւ այք էին իմ հալածիչք,—
Շմուէլի և Բրքիչոյ
Ապաշնորհ ժանտ որդիքներ,
Անարժանք յանարժանից
Կաշառատրօք ձեռնագրեալք,
Որք եղծին ազարտեցին
Աստուծոյ տան վայելչութիւն

Եւ մեր սուրբ հարց կարգն ու կանոն,
 Որ շարագոյն քան սատանայ զանբոյժ
 Հակառ էին և թշնամիք յոյժ —
 Սահակայ Պարթևի հօր յանգրանքով
 Հողեծնունդ որդիքներուն,
 Եւ նա չէր ողջ, հողին հզօր,
 Որ պաշտպանէր իւր բարձր աջուր —
 Համբուրէր, համբուրէր զանբոյժ
 Սահակայ հօր սուրբ դամբարան,
 Ելնէր ապա և ուր երթայր, —
 Ի յՕշականն ի յՕշականն,
 Սուրբ Մեսրոպայ գերեզման,
 Մտնէր մատուռ գրկէր տապան,
 Նոյնաձայն եղանակաւ յանձնու
 Կրկնում էր նա մեծահառաջ սիրոյ
 Յաշտիշատի ողբերգականն,
 — Ո՛վ հրաշալի դպրութեան Հայր,
 Դու գիր տուիր և դպրութիւն,
 Դիր չի սիրեր Հայոց աղգ,
 Անսիրող է իմաստութեան,
 Հողին հպարտ և բարձրայօն,
 Ես ձայն բառնամ առ գերեզմանդ,
 Գերեզմանէդ խօսիր հետ ինձ,
 Ես Մովսէսն եմ քո աշակերտ,
 ՅԱթենական ճեմարանէն
 Ողջամբ դարձայ ես Հայաստան,
 Եղճւկ ինձ, չգտի ես ողջ
 Սահակ Մեսրոպ գոյգ ամոններ,
 Որ հերկեցին Հայոց դաշտեր,
 Հայ դպրութեան դարաստաններ,
 Յանեցին սերմն գրոց ուսման,
 Հունձ բարձրացաւ հասունացաւ,
 Եւ ուր է արդ հնձող մշակ,
 Ժիր մշակ եմ գերանդաւոր,
 Աշխատաւոր ձրի անվարձ,

Հաց բերան և այլ ոչինչ:
 Լայնատարած Հայոց դաշտեր,
 Աւանդ, մնացեր են կորդացած:
 Միթէ ի զո՛ւր աշխատեցայ
 Ես դպրութեան մշակ Մովսէս,
 Տքնելով տիւ ու գիշեր
 Քերթող եղէ և վերաբան,
 Ո՛հ ընդունայն եղև վաստակս,
 Եւ ես մնացի անգործ պարագ:
 Թող այս, գանգատ բառնամ քեզ, հայր,
 Մեր հացալից Հայոց դաշտեր
 Եւ Շիրակայ լիք ամբարներ
 Չեն բաւական կարօտներուն,
 Խեղճուկ Մովսէս լիութեան մէջ
 Մնացեր քաղցած և նօթի:

Մինչ շրջէի շուարած մտոր,
 Հասայ մի շէն գիւղի մօտ,
 Թաժա հացի հոտ առի ես
 Եւ հոտին հեռ գնացի այն տուն,
 Շիրտակ մտայ ես ի տանտուն ¹⁾.
 Տանտիկին մամիկ հաց էր թխում.
 Ես կանգ առի թորվան մօտիկ,
 Կօռիկ ցպոյս վէրէն յենած,
 Ասի՛ ողջոյն քեզ տանտիկին,
 Ճամբորդ եմ ես յոգնած դադրած,
 Երկու օր է հաց չեմ կերած:
 Բարի տանտիկին ինձ գթացաւ,
 Ասաց՝ արի նստիր հանգիստ.
 Թորվան կշտին և տաքացիր.
 Վահ, կը դողաս, ցուրտ ձմեռ է.
 Աւ քեզ տաք տաք լօջ լօջ հացեր,
 Թորվան կողէն նոր եմ հաներ:

1) Տան միջի այն որոշ տուն կամ սենեակ,
 ուր թոնիր կայ, վանեցիք տանտուն կասեն:

Տանտկին ասաց իւր հարսներուն,
 Բերէք աման մի թանապուր,
 Մի պնակ էլ եղով թանհուս¹⁾,
 Թող ուտէ խեղճ ծերունին,
 Օրհնէ զձեզ, որ շատ ապրիք
 Եւ տնաշէն տանտկին լինիք:
 Եւ ես կերայ քաղցած քաղցած,
 Մշոյ կանգուով էր այն եփուած:
 Օ՛խ, ի՛նչ անուշ էր թթու թան,
 Անօթի մարդոյն համար
 Թթուն քաղցր է մեղրի նման:

Հարցուց մամիկ՝ սե ես հագեր,
 Անբախտի ես թէ կրօնաւոր,
 Եւ կամ սպւոր, մեռել ունիս:

Ասի՛ մամիկ, վարդապետ եմ,
 Սուգ ունիմ ես մինչև ի մահ,
 Երկու մեռել ունիմ մեծ մեծ.
 Թագւոր մեռաւ, Պապրս մեռաւ,
 Եւ Հայոց տուն անտէր մնաց:

Բայց միամիտ պարզ տանտկին՝
 Թէ ի՛նչ էր բան, նա չիմացաւ,
 Ո՞վ էր թագւոր, ո՞վ էր պապիկ.
 Եւ ի՛նչ փոյթ էր դեղձուկ կնկան
 Մեր աշխարհի բան իմանալ,
 Երբ անխորհուրդ իմացող միտք
 Անմտացան և չիմացան:
 Ախտացեալ Արտաշիրէն
 Տիրական թագն Արշակունի,
 Ո՛հ, կապտեցին խեղակորուք
 Նախարարք ազգին Հայոց,
 Եւ ո՞ւմ գլուխ գրին, գիտէք.

1) Թանհուս, ալրով և հարած թանով
 եփած ճաշ, որուն վերայ իւր ածելով կուտեն.
 ծերոց համար փափուկ կերակուր է:

Գազանին և վարազին,
 Որ երկաթի ժանիքներով
 Պատառեց և խորտակեց
 Տիրադրուժ ապիրատներս
 Յետոյ յետոյ ստրջացան,
 Երբ յաճախեց հիւանդութիւն,
 Վաղվազեցին առ Մեծ բժիշկն
 Կորիզլուխ խոնարհելով,
 Պաղատէին մեծագոյ. —

Ո՛վ, Հայրագունժ դու մեր հովիւ,
 Մեղայ գոչեմք առաջի քո,
 Մեք թիւրեցանք քո սուրբ խրատէն,
 Վաճառեցինք ազատութիւն,
 Սարկացանք յիմարաբար.
 Արդ արհաւիրք անհնարին
 Թէ ի ներքուստ թէ արտաքուստ
 Մեզ պաշարեր է յամենուստ.
 Մահաստուեր հիւանդութիւն,
 Հրապաշտ ազգին հուր ճարակեալ
 Վառեց լափեց ողջ Հայոց տունս.
 Ո՛հ, մեռանիմք, մեռանիմք,
 Դեղ ու դարման ժտեմք, Սուրբ Հայրս
 Մեծագործով Մահակ Պարթև,
 Յոգևոց հանեալ խորոց սրտէն,
 Պատասխանեց իւր վերջաբան.
 — Հիւանդութիւն առ ի մահ է,
 Եւ չէ նման Ղազարոսին,
 Ո՛հ, ես չունիմ դեղ ու դարման,
 Դուք բացիք դուռ ձեր կորստեան,
 Եւ ո՞վ կարէ փակել զայնս
 Դուք մահ բերիք Հայոց աշխարհ,
 Դուք մեռուցիք ազատութիւն
 Եւ տի մեռնիք ստրկութեամբ,
 Դուք մեղապարտ Արտաշիւր
 Հանիք ատեան, որ ես դատիմ,

Քրիստոսի բան յուշ առնեմ՝ ձեզ,
 Թէ ո՞վ ձեզմէ արդար, սուրբ է,
 Թող քար արկցէ Արտաշիրին:
 Հաղար անգամ աղաչեցի,
 Որ իմ հօտին հիւանդ ոչխար
 Դուք մի փոխէք դաղանին հեա,
 Որ կարծէք թէ առողջ է՝
 Հոգևով հիւանդ, անհաւատ է.
 Չառիք ի միտ կնիք հաւատոյն
 Աւաղանին մկրտութեան:

Հինաւուրց Արարատի
 Բարձր կաղնի ծառի վերէն
 Բոյն էր դրել մեծ Արագիլ,
 Պարթևական Արշակունիք.
 Հայ ժողովուրդ գերթ ճնճղուկ
 Ապաւինէր բունին ի շուրջ:
 Բոյն քանդեցիք մեծ արագիլին,
 Եւ նետահար արարիք զայն.
 Թռաւ գնաց վիրաւոր, —
 Ո՛հ, արագիլ, արագիլ,
 Էլ չը դարձաւ նա ի յետս:
 Առիք տապար, հարիք ուժգին,
 Ծառն արմատէն տապալեցիք,
 Շուք հովանին բարձիք երկրէն.
 Արևապաշտ ազգին կրակ
 Պիտի վառէ զձեզ շարաշար:

Է՛, դուք անգոր ճնճղուկներ,
 Ո՛ւր տի գտնէք ձեր ապաւէն,
 Եւ ես գիտեմ՝ դուք զինչ առնէք:
 Անմիաբան բաժան հողին
 Քանդել է զձեզ միութենէն.
 Դուք իրարմէ անջատ, անկախ,
 Անմատչելի բարձանց վերէն
 Դնէք ձեր բոյն ինչպէս Արծուի,
 Շինէք ամուր ամուր բերդեր,

Եւ անձնապահ ապաստանիք:

Իսկ Հայոց տուն և ժողովուրդ-
 Լքեալ թողուք բաց անտերունչ,
 Մեր հայրենեաց թշնամոյն սօք
 Կոխեն, ճմլեն ինչպէս խաղող:
 Եւ ինչ փոյթ ձեզ խեղճ ժողովուրդ,
 Դուք ապահով էք ապահով.
 Յճշ, յուշ անհեմ՝ ձեզ չար հեռեանք
 Եւ չարադէպ մնւթ ապագայն.
 Դուք մոլորեալ անհեռատեօք,
 Չառնուք ի միտ վախճանին ելք:

Այլ ես այժմէն գուշակեմ՝ ձեզ
 Այն չարաբեր դժպատեհ օրն,
 Երբ աւերի երկիր Հայոց
 Եւ չքանայ Հայ ժողովուրդ,
 Ամայանայ մեր հայրենիք.
 Դուք ո՛ւմ իշխան լինիք, առէք.
 Անշուշտ և դուք ի միասին
 Ժողովուրդին հետ կորնչիք:

Պատգամախօս մարգարէն
 Չայն կուտար Յակոբայ տան.
 Ո՛վ Իսրայէլ, Իսրայէլ,
 Քո կորուստ քս տնէն է,
 Եւ ոչ երբէք օտարէն:
 Նոյն և ես կրկնեմ՝ այսօր,
 Ո՛վ անլսող տուն Հայոց,
 Կորուստ քս միշտ ի քէն է,
 Ո՛չ Պարսկէն և ոչ Յոյնէն:

Այլ դուք որդիք եղջերիկք
 Խցիք ամուր ձեր տկանջներ,
 Որ չը լսէք Հօր խրատներ.
 Այսուհետև կերիջիք դուք
 Դառլն պտուղ ձեր արդեանց:
 Գնացէք գնացէք, ո՛վ նախարարք,
 Ես վշտահար եմ վշտահար,

Զիս մի առնէք անհանգիստ,
 Ապաշաւանք ապաժամ է:
 Թողէք ողբամ ես զկորուստ
 Արշակունեան թագին հզօր,
 Թողէք ողբամ ես զթագունմի
 Ստրկութեան գերեզմանին,
 Երկնային արդարութեան
 Թաթն գրեց ինձ յանդիման,
 Որպէս անդ ի Բաբելօն,
 Բազդասարի պալատի յորմ.
 Ես կարգացի, ողբացի յոյժ,
 Դատաւիճիւն արձակուած է:
 Ազատութեան թագ վերացաւ,
 Եւ Հայաստան սարկացաւ —

Անցելոյն այս յիշատակ
 Երբ յուշ դան ինձ, լինիմ անյուշ,
 Սիրտս և հոգիս իմ տոչորի,
 Թողում անցնիմ բանիս կարգ:

Ասի՛ տանտկին, մնաս բարով,
 Օրհնեալ լինիս դու և քս տուն,
 Աշխատաւոր դաւակներով,
 Հարսներով և թոռներով,
 Աբրահամու տան օրհնութիւն
 Աստուած թափէ քս տան վերէն,
 Գեղացու տուն թող շէն մնայ,
 Դէմ հիւրերուն միշտ բաց լինի:

Մամիկ, խնդրեմ քեզմէ մի բան,
 Ճամբաս երկար է, շատ երկար,
 Տուր ինձ քանի մի թաժա հաց,
 Դնեմ ի պարկ ճամբուս պաշար:
 Ասաց մամիկ իւր հարսներուն,
 Կեօնդ մի փոխինդ պատրաստեն շուտ,
 Յամաք հացին հետ թող ուտէ.
 Ծնորհակալ եմ, ասի, մամիկ,

Ելայ տնէն ես ի դուրս:
 Հպարտ հողիս իմ՝ յուզուեցաւ.
 Այնչափ կարեմ՝ ես հեղանալ,
 Նման երկնաւոր վարդապետին:
 Աստ ես լացի դառն իմ՝ վիճակ,
 Կրկնեցի նոյն սղբերգականս.
 Ողբամ՝ դքեզ Հայոց աշխարհ,
 Մովսէսն եղեր է մուրացիկն:

Տմարդի ցուրտ իմ եղբարք,
 Զիս դուրս հանին սեղանասնէն,
 Որք ուտէին լի կշտապինդ
 Ժողովուրդին սեղանէն.
 Ասեն՝ Մովսէս Հայ ժառանգ չէ,
 Աթենացի Յոյն է նա,
 Չունի բաժին մեր սեղանէն:

Ես համարին հայրենակից,
 Մշոյ երկրի զուակ Մովսէս,
 Ժողովուրդի լի սեղանէն
 Ո՛հ, զրկեցին ու մերժեցին,
 Եւ ես մնացի կարօտագին:—

Թէ վանականք փակեցին դուռ,
 Բաց էր քո դէմ՝ արձակ արձակ,
 Մեր հիւրատէր գիւղացւոց դուռ,
 Հէր դու տրտունջ հանես, Մովսէս,
 Թէ կարօտ եմ, և յոյժ կարօտ,
 Ո՛ր տայր ինձ հաց և կերակուր,
 Ես մարդ եմ, հացով կտալիմ,
 Չեմ ես հրեշտակ անկերակուր:

Ո՛վ սիրահար դու գպրութեան,
 Ի՞նչ փոյթ էր քեզ թէ ջուր թէ հաց.
 Թէ փակ էր քեզ վանքերու դուռ,
 Թող երթայիր Խորնոյ քո դեղ,
 Հայրենի տուն հանդիստ էր քեզ:
 Միթէ վաղուց մեռած էին
 Հայրենի տան սղջ ընտանիք,

Եւ տուն անշէն էր մնացեր :
 Դու խաչակիր և ուխտագիր,
 Վաղ իսկ թողիր և մոռացար
 Հայրենի տուն, յոր դու ծնար,
 Ուր կապեցին քո խանձարուր,
 Եւ կնքեցին Մովսէս անունդ :

Հայ ժողովուրդ չէ մոռացել,
 Աւանդաբար խօսի նա բան, —
 Քանի՞ գժար է հաւատալ, —
 Թէ մեր Մովսէս Խորենացին
 Հողեպահիկ հացին կարօտ՝
 Թողեր գրիչ, թողեր գրքեր,
 Գնացեր ջաղացան է եղեր :

Լ՛նր տարէք և աւետիս
 Առ վանական եղբարս ուխտին,
 Թող ցնձան, ուրախ լինին,
 Քերթողն եղեր է ջաղացան,
 Թողեր գրիչ, աւեր կռան,
 Ջաղցի քարերն է սրում.
 Որ ուսուցիչ էր և կրթիչ,
 Քերթել զմիտս Հայոց մանկուոյն,
 Աւաղ, իբրև անուս գեղջուկ,
 Արդ ջաղացին է ծառայում : —

Արագ արագ պտն՛յտ առէք,
 Իմ ապաւէն ջաղցի քարեր,
 Մանր աղացէք, ալուր ածէք,
 Հաց պատրաստէք Հայոց ազգին.
 Դեռ նա միայն հացով կապրի,
 Չէ պէտ, ասէ, բան և ուսումն :
 Եւ վանական կրօնաւոր հարք
 Նոյն կրկնելով քարոզէին.
 Ձի՛ փոյթ է մեզ խօր գիտութիւն,
 Լինել բանգէտ Ֆիլիսոֆոս,
 Բաւ է և շատ Դաւթին սազմոս,

Զոր ի բերան տուեալ ասեմք,
 (Այն առանց միտ առնելու)
 Թէ ի խցին և տաճարին,
 Տիւ ու զիշեր պաշտեմք զՏէր:
 Այլ ինձ այսպէս վիճակեցաւ,
 Ի ջաղացին պաշտել զՏէր:
 Նոյ արդար ի տապանին,
 Որ տատանէր ջրոց վերէն,
 Ի տատանման պաշտէր զՏէր,
 Մինչև տապան դադար առեց
 Մասեաց դլուխ նաւահանգիտու:
 Աբրահամ մեծ նահապետ,
 Թէ ի վրանին թէ ի դաշտին,
 Բացօթեայ երկնուց առաջ
 Մեծ հաւատով պաշտէր զՏէր:
 Յակոբ ծառայն Աստուծոյ
 Ի Բեթէլին պաշտէր զՏէր,
 Ուր տեսանէր տեսիլ հրաշքին,
 Աստուած իջեր էր ի Բեթէլ,
 Իւր ծառային օգնական,
 Մնարին քար կանգնէր արձան,
 Եւ օծելով սրբագործէր,
 Ի յիշատակ սուրբ տեղին:
 Եւ գեղեցիկըն Յովսէփ,
 Դաւաճանեալ եղբայրներէն,
 Եգիպտոսի խաւար բանաին
 Պաշտէր Աստուածն Իսրայէլի:
 Մինայի տնապատում,
 Ուր Մորենին բոցավառէր,
 Հովիւ Մովսէս կօշիկ հանէր,
 Եւ ավշելով պաշտէր զՏէր:
 Վիրալից նահատակ Յոբ,
 Լքեալ թողեալ ընտանիքէն,
 Վէր աղբիւսին օթագայէր,
 Անյուսահատ պաշտէր զՏէր.

Պայքար մտաւ ոստիւին դէմ,
 Յաղթանակեց սառան շարին:
 Գանիէլ ի Բարելոն,
 Իւր պալատի պատուհանէն,
 Որ հայէր դէպ Երուսաղէմ,
 Աղօթէր առ սուրբ տաճար,
 Ում արգելուած էր աղօթել:
 Յոնան փախչող Մարգարէն,
 Ըմբռնեցաւ ի մեծ կիտէն,
 Ի խոր ծովուն ձկան փորէն
 Աղաղակէր՝ պաշտէր զՏէր:
 Իսկ Յիսուս խաչին աւուրս
 Սողոմոնին տաճար թողուց,
 Իջաւ պարտէզ Գեթսեմանի,
 Զիթաստանեայց ծառերուն տակ
 Աղօթելով պաշտէր զհայր:
 Հապա մոռնամ մեր լուսատուն,
 Լուսաւորիչ Հայոց ազգին,
 Որ անլոյս և անարև
 Արտաշատի խոր վիրապին
 Անօրինակ ճգունս կրէր,
 Գեանի տակէն պաշտէր զՏէր:
 Վաչ, երջանիկ եմ երջանիկ,
 Յորեկն արև, գիշեր լուսին,
 Երկնից անհուն ցոլցող աստղունք,
 Հապա երկրիս վայելչութիւնք,
 Դաշտեր, լեռներ, ծառն ու ծաղկունք,
 Կարկաջահոս աղբերակունք,
 Արաքս, Եփրատ գրախտի գետեր,
 Զմոռնամ և իմ ջաղցի առուն՝
 Ուռինազարդ և զովաչունչ,
 Եւ երաժիշտ երգող թռչունք,
 Որ սփոփեն սիրտ իմ տխուր.
 Եւ այս ամէն ես վայելեմ՝
 Եւ փառքս տամ ստեղծողին,

Գեանի երես ի ջաղացին
 Ուրախութեամբ պաշտեմ՝ զՏէր:
 Աղօթարան է տիեզերք՝
 Ուր որ լինի մարդ երկնուց տակ,
 Կարէ պաշտել իւր Տէր Աստուած:

Է՛ ջախջախիկ, ջախջախիկ,
 Հետ քեզ խօսիմ, անխօս փայտիկ,
 Դու իմ ջաղցի խօսնակն ես,
 Ձէնդ անդիւր է, բայց ազգարար.
 Երբ լսեմ ձէնդ, ապահով եմ,
 Թէ իմ ջաղաց սաղն է բանում.
 Իսկ երբ կարի ձէնդ ականջէս,
 Ես խօր քնէն դարձնում ի վեր,
 Ո՛հ ջաղացին ջուրն է կարեր:

Այսօր տօն է Ծննդեան,
 Արի հետ քեզ տօն կատարեմք.
 Չունիմք տաճար մեր փառաւոր,
 Ի ջաղացին կատարեմք տօն.
 Ես վարդապետ, դու էլ դպիր,
 Ես երգեմ զիմ Շարական,
 Խորհուրդ մեծ և սքանչելի,
 Աստուած իջեր է ի մտւր.
 Դու էլ երգէ քս կուկլուկուն:
 Երբորդ պահն է գիշերուան,
 Խօսիր հաւիկ, կրկնէ երիցս,
 Թէ իմ եղբարք ուրացան զիս.
 Երանի թէ Պետրոսի պէս
 Յետ ուրացման գային ի զեղջ,
 Լային լային գառնապէս:
 Ոչ լացին, ոչ զղջացին,
 Ոչ յիշեցին, ոչ հարցուցին՝
 Ո՞ւր է Մովսէս, չէ ի միջի:
 Մի սրտէք զիս ի տաճար.
 Հանդիսագիր տօնակատար,

Գասակից ընդ իւր եղբարս
 Հրաշափառ սուրբ Յարութեան
 Տօն կատարէ երգակցելով,
 Աւետիս տայ ցնծութեան՝
 Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց,
 Մի սրանէք ի ճեմարան
 Եւ կրթարան Հայոց մանկաւոյն,
 Հայկական և Յունական
 Ճոխ դպրութեանց զեկաւարտող,
 Ուսուցանող և վերժանող
 Նոր արուեստիւ Աթենական:
 Այլ ելէք դուք ի Տարօն,
 Յաշտիշատ, Եփրատին մօտ
 Ի ջաղացին գտէք Մովսէս,
 Միթէ կարէք զիս ճանաչել,
 Հնտաի ցնցոտ իմ սեաղգեսա
 Այլի փոշով է ծածկուեր,
 Ես չեմ մոռնար զիրն ու գրիչ,
 Դեռ ևս տքնիմ ես անպարսպ,
 Անդադար ջախջախի ձայն
 Զի շիօթեր միաք իմ ազատ,
 Ինչպէս մարդոց չար լեղուներ:
 Պատմութիւն Հայոց ազգին,
 Գրել խնդրէ Բագրատունին,
 Եւ ուր գրեմ, ի ջաղացին,
 Ուր չիք դարան և ոչ մատեան:
 Ես ողբ գրեմ ի ջաղացին,
 Եւ զի սրտիս իմ դառնացած
 Ողբն է միայն գիւր սփոփանք:
 Փոթորկեալ ծփող ալիք
 Խռովեալ նաւակս իմ վարեցին,
 Զաղաց գտայ նաւահանգիստ,
 Թէ ապրիմ և թէ մեռնիմ,
 Մօտ ի ջաղաց թող թաղեն զիս:
 Լուր տանեն, աւետիս տան

Հեռու և խեղ եղբայրներուս՝
 Մեռաւ Մովսէս և թաղեցին,
 Թող հանեն սխ սրաերէնս:
 Ոխն ու վրէժ սահման ունին,
 Մինչև ի մահ և գերեզմանս,
 Ո՛հ, ես այժմէն կասկած ունիմ,
 Միթէ կարէ՞ մարդ հաւատալ,
 Թէ ապիրատ անհաշտ ոգիք
 Ահեղ սճիր մտաբերեն,
 Գերեզմանիս հետ խաղալով,
 Անօրինակ վրէժ լուծեն.
 Տէր, մի թողուր, ցրուէ՛ խորհուրդս:
 Այլ ինձ ի՛նչ փոյթ մարմնոյն համար,
 Որ շնչաւոր սերմն է ի հող,
 Երբ զգենումք մեք հողեւորն.
 Պօղոսն է մեր երաշխաւորս:
 Տէր, աղաչեմ, գու ներելով,
 Մի համարիր նոցա այն մեղք.
 Չունիմ արատնջ զՔէն, ո՛վ Տէր,
 Թեթև խաչիկ և ուրի ինձ բաժին,
 Ո՛չ մահու փայտ և ո՛չ բեկո,
 Ոչ արիւն, ոչ կողին խոց.
 Միթէ պարծիմ ես խաչակիր,
 Միայն արբի քացախ լեզի
 Դառն ու կծու լեզուներէնս:
 Մի բարեկամ ունէր Մովսէս,
 Շատ ի վաղուց նախածանօթ.
 Նորա անունն էր Մոսիկ,
 Հարուստ էր նա և ջազցի աէր.
 Սա գրացի էր Մովսիսին
 Եւ միշտ կուգար և կայցելէր,
 Զաղցի գործեր կարգադրէր.
 Նա ճանաչում էր Մովսիսին՝
 Մեծ վարդապետ Հայոց ազգին.

Երբ տեսնում էր, սիրտ գորովէր.
Ո՛հ, Եկեղեցւոյ սուրբ վարդապետ
Ի՞նչ քան ունի ջաղացին հետ:

Մի օր տեսաւ Մովսէսին դէմք
Որ շատ տխուր էր և տրտում.
Հարցուց Մոսիկ իւր մտերիմ.
Ինչո՞ւ այդչափ, Պատուական Հայր,
Դու տրտում ես, աչերդ ի լաց:

Ասաց Մովսէս՝ մահս մօտ է,
Ես անցուցի քան հարիւր ամն,
Ըսպասեցի՛, ըսպասեցի՛,
Սիմէօնի ծերունւոյն պէս,
Հայաստանի փրկութեան օր
Տեսնել մանուկն ի գրկիս,
Մխիթարեալ պաղատէի,
Տէր, արձակե՛ս զիմ հոգիս.
Ո՛հ, շտեսած մեռանիմ ես:

Կտակ ունիմ, ազնիւ Մոսիկ,
Նուիրական է իմ կտակս,
Քեզ կաւանդեմ և միայն քեզ,
Դու կատարէ յօժարակամ:

Երբ կը մեռնիմ, թաղէ՛ դու զիս
Մօտ ջաղացի ուռնեաց տակ,
Կանչէ միայն մի քահանայ՝
Յաշտիշատի տէր Սահակ:

Ձեն պիտոյ ինձ հանդէս թաղման,
Ոչ մեռելի դանձ լալական,
Ոչ շարական որոտնաձայն՝
Բաւ է և շատ, ես հաւատամ,
Մի հանգստի Աւետարան.
Թող թաղէ զիս քահանայն
Եւ կնքէ իմ գերեզման:
Մի խաչաքար պարզ և անզարդ

Կանգնէ գլխոյս ի յիշատակ,
Այսպէս գրոյմէ արձանագիր.

Աստ հանդչին մաշեալ ոսկերք
Մովսիսի Խորենացւոյն,
Որ ողբաց Հայոց աշխարհ,
Ի վերջն եղաւ նա ջաղացական,
Եւ թաղեցաւ ջաղացին մօտ,
Որ անցանէք, սվ ազգ Հայոց,
Մի մոռանաք, տուք սղորմիս
Մովսիսի ողբացողին:

Մի այլ կտակ էլ կաւանդեմ.
Չմոռանաս, եղբայր Մոսիկ,
Իմ անուն և յիշատակ,
Ամէն տարի մեռելոցին
Իմ դերեզմանս դու օրհնել տուր
Յաշտիշատի քահանային,
Եւ մի մուծիկ¹⁾ մաքուր ալուր,
Նուէր արա Սուրբ սեղանին,
Նխշար գործէ, սլատարագէ,
Յիշէ հոգին խեղճ Մովսիսին:
Իսկ իմ ջաղաց քեզ նուիրեմ,
Յետ իմ մահուս դու տէր լինիս.
Միայն ջաղցի եկամուտէն
Աղքատներուն բաժին հանես.
Կօրհնեմ զքեզ, բարի Մոսիկ,
Որ դու ապրիս երկար աճօք,
Ին ջաղացներդ յաշտ բանին,
Եւ չկարի ջուրն յականէն:

Մի օր խուփած ջաղացական Մովսէս
Ելեր նստեր ջաղցի գլուխ,

1) Մուծիկ, փորրիկ մի չափ է մաղի նման,
գոր Վանեցի ջաղացականեր կը գործածեն, ցորեն
աղալու վարձք առնելու համար:

Ողջ փոշոտած շնորհալի գէճք
 Գուց գուց ջրով կուշտ լուացեր,
 Լուացեր և զուարթացեր,
 Թուղթն ու գրիչ առեր է ձեռք,
 Հեռ լացեր է հեռ գրել է.
 Ողբամ զքեզ Հայոց աշխարհ. —
 Թափեր արցունք ջրի առուն,
 Առուն տարեր տուեր Եփրատին,
 Եփրատ տարեր մինչ Ռվկիան
 Խորենացուն յորդ արտասուս,
 Հասեր մինչև Ռվկիանոս:
 — Եփրատ, Եփրատ և զիմ կաթիլ
 Խորենացու արտասուաց հեռ
 Տար և խառնէ քո ջրերուդ:

Անցել, գնացել քան հազար ամ,
 Մովսէս ողբաց Հայոց աշխարհ,
 Ողբով կնքեց իւր գերեզման.
 Յեանոց կտակ թողուց ողբեր:
 Ո՛վ դու հոգի ողբանուէր,
 Հայոց ազգի Երեմիաս,
 Նա ողբաց Երուսաղէմ,
 Յիսուս ելաց Երուսաղէմ,
 Իսկ դու լացիր և ողբացիր
 Քո հայրենի Հայոց աշխարհ
 Ո՛ւր ես այժմիկ, — թողեր ջազաց,
 Ելար, մտար լուսոյ կայան,
 Ուր գտար դու Սահակ, Մեսրոպ,
 Քո անձկալի հոգևոր Հարք.
 Գաղար առին ողբերդ ու լաց:
 Գու լուցիր, այլ քո ողբերդ
 Պիտի խօսին մինչ յախտեան.
 Հէր չտարար հեռ քեզ ողբերդ,
 Եւ յեա մահուդ չմոռացար,
 Կտակ թողեր մնացորդաց՝

Շարունակե՛լ, շարունակե՛լ:
 Քո կտակ կատարի միշտ,
 Դու մի հոգար, հանգիստ եղիր,
 Ողբացեալ Մայր Հայաստան
 Ծնանի նա միշտ իւր ողբերգակ:
 Շատ են և շատ ձայնարկուք,
 Եմ՝ եմ՝ և ես մի ձայնարկու
 Շարունակող ողբերգութեանդ,
 Յորչափ շնչէ շունչն ի հոգիս,
 Մովսիսի ողբացողիդ
 Կտակակատար ՀԱՅՈՅ ՀԱՅՐԻԿ,

Կ Ր Օ Ն Ա Կ Ա Ն

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ԻՍԿՈՒԹԻԻՆԸ.

Ե.

ԱՍԻՍԿՈՅՆ ԱՐԿԱՐՈՒԹԻՒՆԸ:

ԱՍԻՍԿՈՅՆԻ երկու էական գաղափարները որոշե-
 լուց յետոյ երրորդն ըստ ինքեան հետեւում է-
 րբբ գիտենք՝ ինչ է Աստուած մեզ համար, գժուար չի
 լինի այլևս ըմբռնել, թէ ինչ է պահանջում նա մեզնից,
 ինչ սկզբունքներով է կամենում, որ առաջնորդուենք
 կեանքի մէջ:—Քրիստոնէութեան նկատմամբ ամենամեծ
 թիւրիմացութիւններէց մէկն այն է, որ շատերը կարծում
 են, թէ կարելի է ամենեւին նշանակութիւն չտալ նորա
 կրօնական հիմունքներին, չընդունել նորա դաւանական